

TALABALAR ORASIDA IJTIMOY-PSIXOLOGIKYOLG'IZLIK FENAMENOLOGIYASI.

Abduraxmonova Barno Xolmurzaevna

Ilmiy raxbar Ostonov Shuxrat Sharipovich.

Annotatsiya. Ushbu maqolada psixologik yolg'izlik, uning talabalar orasidagi fenamenologiyasi haqida so' boradi.

Kalit so'zlar. Yolg'izlik, Ijtimoiy faollik, axloqiy jihatlar, yetuklik, jamiyat. Tanholik, o'smirlilik davri, yolg'izlik hissi, psixologik himoya mehanizmi.

Respublikamizda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, ayni paytda ushbu tizimda, mas'uliyatli, irodali, o'z kasbiga sadoqatli, fidoyi kadrlarni yetishtirish vazifasini qo'ymoqda. Hozirgi davrda jamiyat taraqqiyotida yuz berayotgan keskin o'zgarishlar sifat jihatidan yangi va nisbatan murakkab bo'lgan vazifalarni qo'yadi, bunda shaxs intellektining rivojlanish darajasi, uning aqliy imkoniyatlari regulyatori, axloqiy jihatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Talabalik davrining asosiy xususiyatlaridan biri - ijtimoiy yetuklikning jadal sur'atlar bilan ro'yobga chiqishidir. Bunda yetuklik shaxsdan zarur aqliy qobiliyat, hayot va faoliyatda bajariladigan turli rollarni egallashni talab qiladi. Ayniqsa, aqliy yetuklik (kamolot) muhim ahamiyat kasb etadi. Talabaning darslarga o'z vaqtida qatnashishi, berilgan vazifalarni bajarishi intellekt rivoji dinamikasiga negiz bo'la olmaydi, bu esa aqliy taraqqiyotni diagnostika qilish uchun yetarli emasdir. Yoshlarning ijtimoiy intellekti tabiatini tadqiq etish, ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish bugungi kun talabi bo'lib, barkamol avlod tarbiyasi, uning intellektual salohiyatini oshirish va kasbiy shakllanishida ijtimoiy intellektni aniqlash usullarini chuqur o'rganish va dinamikasining xususiyatlarini tahlil etish muhimdir.

“Yolg'izlik” atamasi turlicha talqinga ega. Unga ta'rif berishning murakkabligi shundaki, u ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida aniq ifodalanadigan mezoniy chegaralarga ega emasligi va individual aks ettiriladigan kechinma sifatidagi psixik omillarni murakkablashtirishidadir. Yolg'izlik muammosi sotsiologiya, falsafa, psixologiya, madaniyatshunoslik, pedagogika, tibbiyot va dinshunoslik kabi insoniya taraqqiyotini

ifodalaydigan fanlarning o'rganish obyektiga kiradi. Ularning har biri yolg'izlik fenomenini o'z fanining tadqiqot doirasidan kelib chiqqan holda tahlil qiladi va yangidan-yangi konseptual jihatlar bilan boyitishga urinadi. Shu bilan bir qatorda ta'kidlash joizki, mazkur muammoning nazariy hamda amaliy tomondan ishlab chiqilishi ijtimoiy psixologiya doirasida dolzarblilikni kasb etadi, chunki yolg'izlik fenomeni insonlar o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarga bevosita taalluqli.

Yolg'izlik "yolg'iz inson" ma'nosida "yolg'iz yashaydigan odam" tushunchasi bilan korrelyatsiya qilinadi. Ye. N. Klimentyeva bu atamaga quyidagicha ta'rif beradi: "Yolg'iz odam ijtimoiy kategoriya sifatida nafaqat shaxslararo muloqotning yetishmasligidan aziyat chekadi, balki past darajadagi ijtimoiy identiklik va shaxslararo ishonch xos, jamiyatdagi shart-sharoitlarga moslashishi past bo'lgan, o'z shaxsiy hayotidan qoniqmaydigan, internal lokus-nazoratdagi inson". Ushbu ta'rifni tahlil qilar ekanmiz, undagi davlatdan ijtimoiy himoya borasida foylana olmaslik ta'biri ijtimoiy boshqarish sohasiga taalluqli ekanligini ko'rsatadi "Yakkalanish" so'zi fransuz tilidagi "isolation", "isoler" fe'lidan, yakkalash, italyan tilidan "isolato" "alohida, yakka", isola "orol", lotin tilidan insula orol ma'nolarini beradi. Bundan yaqqol ko'rinib turibdiki, yakkalanish mazmunan kelib chiqish jihatidan yolg'izlik va tanholik so'zlari bilan aynan. Yolg'izlikni ijtimoiy va psixologik fenomen sifatida talqin qilish borasida ba'zi tadqiqotchilar uning tanholik va yakkalanish tushunchalaridan farqli tomonini Yolg'izlik maxsus ichki ma'noni anglatuvchi ekanligini, ba'zi tadqiqotchilar esa bu tushunchalarni sinonim sifatida qo'llanilishini ta'kidlaydilar. Yolg'izlik tanholik va yakkalanish tushunchalari sinonim emas, deb hisoblaydi Trubnikova. U shunday izohlaydi: "Yakkalanish insonning ijtimoiy borliqqa nisbatan munosabatidagi jismoniy, fazoviy va davomli joylashuviga bog'liq", tashqi namoyon bo'ladigan hodisa, ichki psixik kechinma emas". U.Sadler va T. Djonslar ta'kidlashlaricha: jismoniy yakkalanishni aniqlash uchun ko'z bilan ko'rish kifoya, lekin yolg'izlikni anglash uchun uni his qilib ko'rish lozim". Yakkalanish haqida so'z ketar ekan, "insonning jamiyatdan, oilasidan yakkalanishi" iborasini qo'llashimiz mumkin, lekin yolg'izlik atamasini izohlashda bunday deyish noo'rin. Yolg'izlik bilan doimo ijtimoiy yakkalanish hamnafas emas. Yolg'izlikni his qilish odamlar ichida bo'lib ham ro'y berishi mumkin. Tashqi

ijtimoiy yakkalanish yolg'izlikni anglatmaydi, balki mazkur hisning paydo bo'lishi uchun zamin yaratishi yoki uning alomatlarini chuqurlashtirish mumkin. Yolg'izlik tashqi yakkalanishdan farqli ravishda insonning jamiyat bilan, o'z-o'zi bilan ichki munosabatlarini aks ettiradi va stress, qoniqmaslik, azoblanish, inqiroz kabi salbiy emotsiyalar bilan birgalikda namoyon bo'ladi. Boshqacha qilib aytganda, yolg'izlik va yakkalanish aynan, o'xshash tushuncha emas.

Psixologik yolgo'lik, fenomenologiya nazariyasi asosida tahlil qilingan psixologik holatdir. Fenomenologiya, odamning tushunuvlarini va o'zini bilish jarayonlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy yo'nalishdir. Psixologik yolgo'likning fenomenologiyasi esa, odamlarning o'zini yo'qotgan yoki bekor qilgan hissiyotlarini, tushunuvlarni va mavjud bo'lgan ruhiy jarayonlarni o'rganishga qaratilgan ilmiy yo'nalishdir. Bu fenomenologik usul orqali insonning ruhiy holati va uning o'tkazayotgan psixologik jarayonlarining ommalashtirishiga doir xususiyatlarni tahlil qiladi. Psixologik yolgo'lik fenomenologiyaning asosiy maqsadi, insonning ruhiy holatidagi tarqalgan jarayonlarni va ularning sabablari va oqibatlari haqidagi ma'lumotlarni aniqlashni ta'minlashdir. Bu maqsadga erishish uchun fenomenologiya metodidan foydalaniladi, ya'ni insonning tushunuvlariga diqqat qaratib, ularni to'g'ri ko'rinishda yozib olish va tahlil qilish amalga oshiriladi.

Bundan tashqari, psixologik yolgo'lik fenomenologik tarzda insonning ruhiy holatidagi muhim elementlarni tahlil qiladi. Misol uchun, insonning o'zini bekor qilgan holati, yo'qotgan hissiyoti, mavjud bo'lgan xavf va tashvishi kabi elementlarni o'rganishga qaratiladi. Psixologik yolgo'lik fenomenologiyasi psixologiya sohasida keng tarqalgan bir mavzudir. U insonning ruhiy holati, psixologik jarayonlar va ularning sabablari haqidagi ma'lumotlarni aniqlashga yordam beradi. Shuning uchun bu yo'nalish psixologlarning insonning ruhiy holatini tahlil qilib, uning yordamchi bo'lishiga imkon beradi.

Ijtimoiy psixologik yo'lg'izlik fenomenologiyasi talabalar orasida ko'p muammosi bo'lgan bir mavzudir. Bu fenomenologiya, insonning ijtimoiy va psixologik yo'lg'izlik holatlarini o'rganishga va tahlil qilishga qaratilgan metodologik va nazariy asosdir. Bu fenomenologiya talabalarning ijtimoiy hayotda yashagan kelajakdagi yo'lg'izliklari, do'stlar va oila bilan

aloqalari, o'zaro munosabatlarda qiyinchiliklari kabi masalalar bilan shug'ullanadi. Ushbu fenomenologiya talabalarni tomonidan tushunchalar, hissiyotlar va tajribalarni o'lchashga yordam beradi. Ijtimoiy-psixologik yo'lg'izlik fenomenologiyasi talabalarning hayotni ko'tarishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu fenomenologiya orqali talabalar o'zlarining istaklari, kerakli doiralar va iste'mol etadigan resurslarni aniqlashadi. Bu esa ularning jismoniy-tarbiyaviy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, ijtimoiy-psixologik yo'lg'izlik fenomenologiyasi talabalarga o'z fikrlarini ifoda qilish, boshqalar bilan ishbirligini rivojlantirish va o'z o'zini tanishga yordam beradi. Bu fenomenologiya talabalarning o'zlarini tahlil qilish, o'zaro munosabatlarni mustahkamlash va tashkilot ichida qatnashishga yordam beradi. Umumiy ravishda, ijtimoiy-psixologik yo'lg'izlik fenomenologiyasi talabalarning ijtimoiy hayotda zamonaviy masalalar bilan qarshiga chiqsa ham, ularning bu muammolarni hal qilish uchun kerakli qurollarga ega bo'ladi. Bu fenomenologiya talabalarning shaxsiy rivojlanishiga va ijtimoiy integratsiyasiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Психология общения. Энциклопедический словарь. //под ред. А.А.Бодалева. – М.: Когито-центр. 2011. С. 267
2. Эргашова З. Этимология термина «одиночество» в рамках социальной психологии. Актуальные вопросы современной психологии, 2021. С. 354-360
3. Юлдашева М. Б. Изучение проблемы одиночества современной молодежи //Вестник науки и образования. – 2019. – №. 24-3 (78). – С. 66-68.
4. Yo'ldoshev M "Yoshlar muammosi aslida kattalar muammosi" Maktab va hayot, 2004 - № 7. 25- 30 (27). 5. Jumanazarov Yo, Mullaboyeva N, O'smirlar va ota-onalar munosabatlari, "Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish" mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari, Namangan 2009, 79- 80.